

MIT ÉR A PÉCSI BÖLCSÉSZDIPLOMA – HALLGATÓI SZEMMEL

BEVEZETŐ

Ahogy a fejlett országokra általánosan, Magyarországra is jellemző a felsőoktatás expanziója. A 18-22 éves korosztályn belül a kilencvenes évek elejéhez képest mára megduplázódott a felsőoktatási intézményekbe járók aránya (Fábrí 2009). Az említett időszakban tovább nőtt az érettségit adó intézményben tanulók aránya, a fiataloknak pedig csak elenyésző százaléka tervezi, hogy rögtön az érettségi után kilép a munkaerőpiacra, ehelyett középfokú tanulmányait folytatja, vagy továbbtanul (Varga 2010).

A fiatalok szak- és intézményválasztását számos tényező befolyásolja, a továbbtanulás népszerűsége nem csupán az iskolázottság társadalmi megbecsültségéből, elismertségéből származik, ezen kívül nagy szerepet kap a jövőbeli elképzelésekben a társadalmi érvényesülés, a munkaerő-piaci sikerek lehetősége. Ezen a területen azonban néhány képzési terület esetén komoly ellentmondások találhatók. Ilyen a bölcsészettudományok területe is, ami a kérdéses társadalmi érvényesülés ellenére a gazdaság- és műszaki tudományok után harmadik a sorban a jelentkezők számát tekintve (ezenkívül a gyakran bölcsészettudományi karokon folyó társadalomtudományi képzési terület rögtön a következő, a negyedik a sorban) 2010-ben így az összes jelentkezőn belül a bölcsész- és társadalomtudományok 18,1%-os arányt képviseltek (Felsőoktatási felvételi statisztika).

Az oktatási rendszerről folyó vitákban, gondolkodásban egy ideje markánsan jelen van a munkaerő-piaci igényeknek való megfelelés fontosságának hangsúlyozása (Derényi 2010). A bölcsészképzéssel kapcsolatos kritikák gyakran érvelnek azzal, hogy a végzős bölcsészhallgatók ma sok esetben nem számíthatnak könnyű karrierkezdsre a munkaerőpiacon (miközben a felsőoktatás humán irányba terjeszkedik, nem reagál a piaci igényekre)¹.

¹ Magából a munkaerő-piaci (munkanélküliségi) statisztikákból a fiatalok foglalkoztatási esélyeit meglehetősen nehéz megítélni, mivel a munkaerőpiacra történő átmenet hosszabb időt vesz igénybe, a felsőfokú tanulmányok, a munka és az inaktivitás határai elmosódnak, illetve sokan nem regisztráltatják magukat – mutat rá több társadalomkutató (többek között Róbert 2002, Varga 2010). Emellett a szociológusok és az oktatási szféra képviselői több-

A felkészültséget és a kompetenciákat tekintve azonban nem feltétlenül olyan borús a kép, ahogy azt a közvélekedés tartja – hangzott el 2009-ben az ELTE BTK szakmai programjában, ahol az oktatáspolitikai és a munkaerőpiaci jeles képviselői vitatták meg a bölcsészdiploma értékét (Forgó et al 2009). A munkáltatók szemében jolly jokerként számon tartott bölcsészdiplomával rendelkező fiatalok ugyanis – több munkaerő-piaci szakember szerint – többnyire magas szinten tudják kielégíteni a munkáltatók által ma leginkább elvárt nyitottságot, tanulási képességet, kreativitást, valamint általános, jól konvertálható tudást hoznak (learning ability), aminek birtokában, tulajdonképpen mindegy mit tanultak a főiskolákon, egyetemeken.

A HR-es szakemberek a bölcsészek erősségeként említik többek között az erős nyelvtudást és azt a tudást, amit – tapasztalataik szerint – az ország legjobban felkészült, legmagasabb tudományos szakértelemmel rendelkező oktatóitól lehet elsajátítani, valamint a jó kommunikációs képességfejlesztést és igényességet, amire a bölcsészképzés nevel (Forgó et al 2009). Komoly munkaerő-piaci előny az önismertet is, melynek a bölcsész- és társadalomtudományi szakokon szintén magas fokát érhetik el a hallgatók. A cégek HR munkatársai ezzel szemben elsősorban a gyakorlat hiányát, a valóságtól való elrugaszkodást, a munkakultúra hiányát tartják a bölcsészek legsúlyosabb hátrányának. Fontos azonban megemlíteni azt is, hogy sok képzőhelyen a BA képzés területén kötelező szakmai gyakorlaton vesznek részt a hallgatók, így a szakmai tapasztalat hiánya egyre kevésbé jellemző.

Az oktatáskutatók széleskörűen publikált kutatási eredményei, következtetései mellett érdemesnek tartottuk megvizsgálni, hogy mit ér a bölcsészdiploma hallgatói szemmel, egy olyan vidéki intézményben, a PTE-en, ami előkelő helyet foglal el a hazai felsőoktatási rangsorban². Egy 2010 tavaszán történt átfogó kutatásból a továbbtanulási döntéssel, valamint a diploma értékével kapcsolatos eredményeket kívánjuk e tanulmányban bemutatni. A kérdőíves vizsgálatot a PTE BTK Szociológia Tanszéke készítette a PTE BTK Pályázati, Innovációs és Külkapcsolati Osztálya felkérésére. A Kar minden aktív – az adott félévre beiratkozott – elsőéves hallgatójának kiküldött kérdőívből 216 értékelhető érkezett vissza.

nyire elutasítják a túlképzés fogalmát, szerintük az oktatás által létrehozott magasabb tudás és műveltség egyértelműen pozitív dolog (Polónyi 2010). Tény azonban, hogy a munkanélküliségként regisztráló pályakezdő diplomások körében nagy arányban vannak a bölcsészek.

2 A HVG 2010-es, felsőoktatási intézményeket számba vevő ranglistáján a PTE karai közül a Bölcsészettudományi Kar szerepel a legelőkelőbb helyen, a 167 intézmény közül a kar a 12. az összesített rangsorban (HVG 2010/3. különszám).

A TOVÁBBTANULÁSSAL KAPCSOLATOS DÖNTÉS

A kutatás céljai között szerepelt a továbbtanulással kapcsolatos döntések vizsgálata is. Az egyik erre vonatkozó itemsorban arra kértük a hallgatókat, hogy döntsék el, az általunk megnevezett szempontok mennyire játszottak szerepet a továbbtanulással kapcsolatos döntésükben. A válaszokra kapott pontszámok átlagai az alábbi táblázatban láthatóak (1. táblázat) – a magasabb pontszám nagyobb fontosságot tükröz, mivel a kérdőív kérdésében az egyik végpont az „egyáltalán nem fontos” válaszalternatíva volt, amelyhez 1-es értéket társítottak a válaszadók, míg a másik végpont a „nagyon fontos” válaszlehetőség volt, melyhez az 5-ös pontszámot rendelheték a hallgatók.

1. táblázat: A továbbtanulással kapcsolatos döntést befolyásoló szempontok (az értékátlagok csökkenő sorrendjében)

Továbbtanulási döntést befolyásoló szempontok	Fontosság értékátlaga
Vonzott a szakterület, tudományterület, amit választottam	4,55
Tanulni akartam	4,53
Természetesnek gondoltam, hogy továbbtanulok	4,28
Saját magamnak akartam bizonyítani	4,22
Jobb munkaerő-piaci érvényesülésben bíztam a diploma megszerzését követően	3,79
Vonzott az egyetemista élet	3,22
A diákéveimet szerettem volna kitolni, tovább élve	2,21
Családi elvárásnak tettem eleget	2,03
Nem akartam még dolgozni	1,99
Tanáraim elvárásának tettem eleget	1,53

Ahogy az a fenti táblázat adataiból kiolvasható, az általunk felsorolt szempontok közül a továbbtanulással kapcsolatos döntésben az játszotta a legnagyobb szerepet, hogy a hallgatókat vonzotta az a szakterület, tudományterület, amit választottak. Ezt követően a legfontosabb szempontok között szerepelt még, hogy a válaszadók tanulni szerettek volna, illetve, hogy természetes volt számukra, hogy egy felsőoktatási intézményben továbbtanulnak. A döntéssel kapcsolatos szempontok közül fontos volt még a válaszadók számára az is, hogy maguknak bizonyítsanak. A megadott tíz aspektus közül csupán ötödikként szerepel az, hogy a hallgatók jobb munkaerő-piaci érvényesülésben bíznak a diploma megszerzését követően. A legkevésbé mások elvárásai, illetve a munkába lépés idejének halogatása és a diákévek hosszabb élvezete volt fontos a hallgatók számára a továbbtanulással kapcsolatos döntéseik során.

A PTE-BTK VÁLASZTÁSÁNAK OKAI

Kutatásunk során vizsgáltuk azt is, hogy a válaszadók milyen okok miatt döntöttek a PTE Bölcsészettudományi Karára való jelentkezés mellett. E kérdés kapcsán szintén arra kértük a válaszadókat, hogy osztályozzák, mennyire játszottak fontos szerepet a Kar kiválasztásában az általunk felsorolt szempontok (2. táblázat) – a magasabb átlagpontok magasabb fontosságot tükröznek.

2. táblázat: A PTE BTK választásának szempontjai
(az értékátlagok csökkenő sorrendjében)

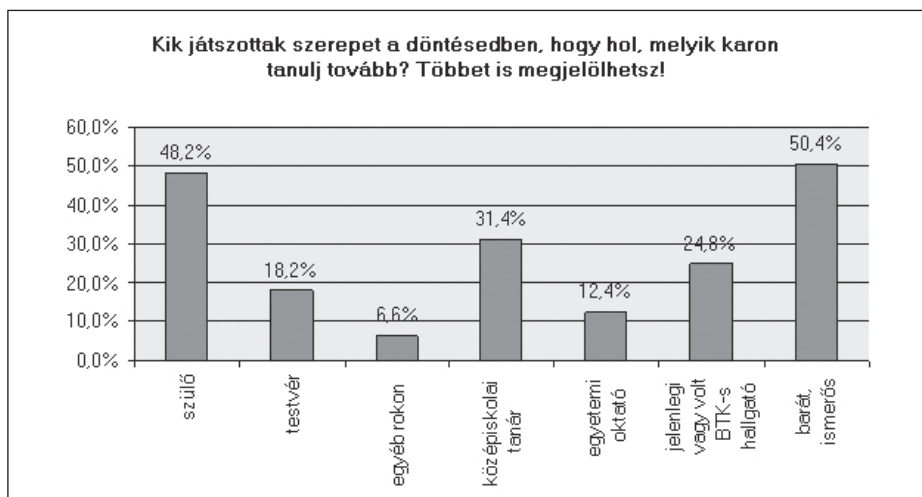
Szempontok	Válaszok értékátlaga
Itt volt olyan szak, amire szerettem volna járni	4,40
A Kar hírneve miatt	3,48
Mert itt humánus módon bánnak az emberrel	3,34
Pécs vonzereje miatt	3,26
Amiatt, hogy elismert oktatók tanítanak itt	3,24
Mert ez egy olyan hely, ahol lehetőség nyílik a kreativitás kibontakoztatására	3,06
A széles képzési kínálat miatt	2,97
Közel volt a lakhelyemhez	2,92
Szakmai gyakorlatot is szerezhettek a képzés során	2,82
A képzés tanterve miatt	2,65
Mások ajánlották	2,44
Ide vettek fel	2,35
Alacsony költségek, vonzó ösztöndíjak miatt	2,26
A Karról a médiában, egyéb helyen szerzett információk miatt	2,14
Az előző évi kedvező ponthatár miatt	1,87
Szülők, tanárok befolyása miatt	1,78
A nyílt napon szerzett tapasztalatok miatt	1,77
Nem kell sokat tanulni, könnyű elvégezni	1,72

A táblázat adatai arról árulkodnak, hogy a BTK választásában a legfontosabb szempont az volt, hogy a hallgatók itt találták meg azt a szakot, amire járni szerettek volna. A második, illetve harmadik legfontosabb okként a Kar hírnevét, valamint azt jelölték meg a kérdezettek, hogy „itt humánus módon bánnak az emberrel”. A döntésben jelentős szerepet kapott továbbá Pécs vonzereje, valamint az, hogy a Karon elismert oktatók tanítanak.

A DÖNTÉSBEN SZEREPET JÁTSZÓ SZEMÉLYEK

Eredményeink szerint a barátok, ismerősök, valamint a szülők (is) szerepet játszottak a továbbtanulási döntésben a legtöbb elsős hallgató esetében (1. ábra). E kérdés kapcsán is kiemelendő a középiskolai tanárok szerepe a döntés meghozatalában: a válaszadók közel harmadának (31,4%) tanáruk (is) segített annak a döntésnek a meghozásában, hogy hol tanuljanak tovább. E döntésben a testvérek, illetve a távolabbi rokonok szerepe a legcsekélyebb.

1. ábra: A továbbtanulási döntésben szerepet játszó személyek

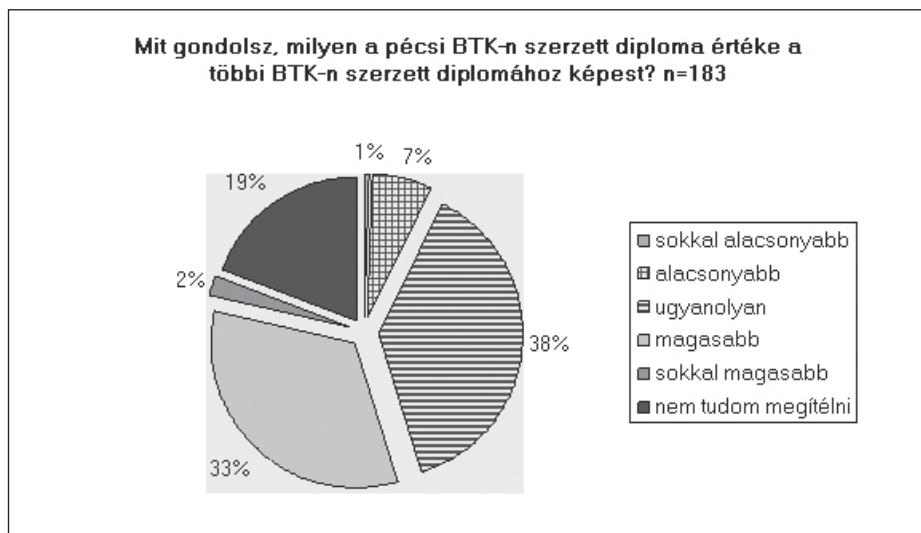

A zárt kérdésekben általunk felsorolt információs forrásokat ki kell egészítenünk az „egyéb” kategóriára érkezett válaszokkal, melyből kiolvasható, hogy a hallgatók közül néhányan a munkahelyükön, kollégáktól tájékoztak a Kar képzéseiről. Emellett egy diák említette azt, hogy a BTK egyik oktatója beszélt neki a képzésről, illetve egyvalaki onnan ismerte a pécsi BTK-t, hogy hallott arról, hogy „sok ismert személyiség életútja indult innen”.

A DIPLOMA ÉRTÉKE – AZ ELSŐÉVESEK SZEMÉVEL

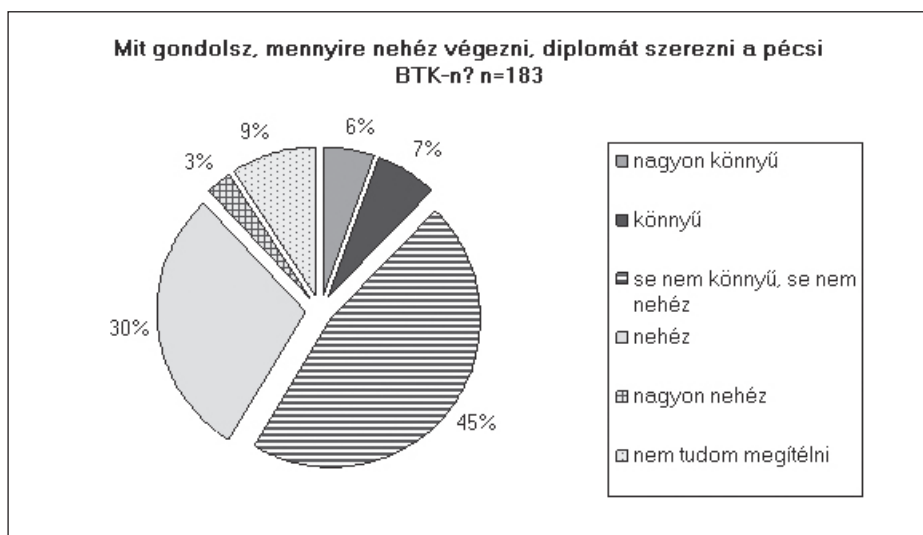
A kutatásba bevont hallgatók többsége úgy érzi, hogy a pécsi BTK-n szerzett diploma értéke legalább ugyanolyan vagy magasabb, mint a többi bölcsészkaron szerzhető diplomáé (2. ábra). Mindössze a válaszadók 7%-a érezte úgy, hogy alacsonyabb az itt megszerzhető diploma értéke, 38%-uk szerint ugyanolyan, s harmaduk (33%) szerint többet ér az itt megszerzett oklevél. Sem a képzési, sem a finanszírozási forma nem differenciálja a kérdésre adott válaszokat.

2. ábra: A PTE BTK szerzett diploma értéke

A hallgatók relatív többsége (46%) úgy érzi, hogy se nem könnyű, se nem nehéz végezni, diplomát szerezni a karon, míg tizedük (12%) könnyűnek, harmaduk (32%) pedig nehéznek találja ezt a feladatot (3. ábra).

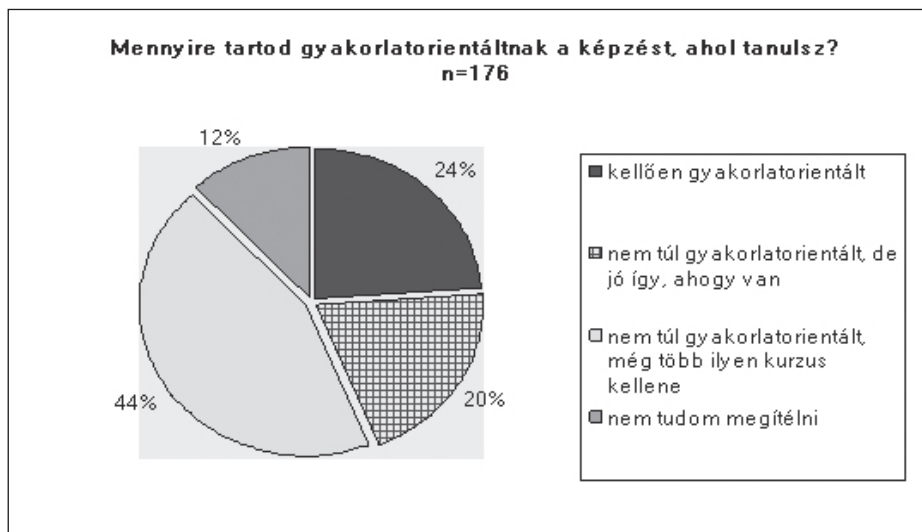
3. ábra: Mennyire nehéz a PTE BTK diplomát szerezni?

ELHELYEZKEDÉSI LEHETŐSÉG, MUNKAERŐ-PIACI ESÉLYEK

A hallgatók relatíve magas aránya elégedetlen a képzés gyakorlatorientáltságával (4. ábra). 44,3%-uk szerint még több gyakorlati kurzusra lenne szükség, és 19,9%-uk szerint ugyan nem túl gyakorlatorientált a képzés, de nem szeretnék változásokat ezen a területen.

4. ábra: A képzések gyakorlatorientáltsága

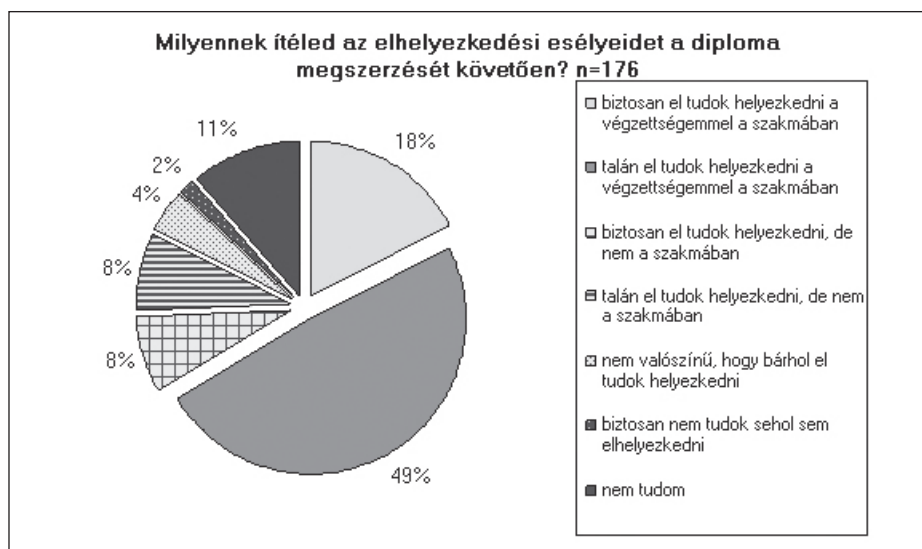
A kérdezettek jelentős hányada nem tudott állást foglalni abban a kérdésben, hogy mennyire érzi megfelelőnek a Kar, illetve a tanszék kapcsolatát a munkaerő-piaccal, azokkal a cégekkel, szervezetekkel, intézményekkel, ahol a diploma megszerzését követően a hallgatók el tudnak helyezkedni (3. táblázat). A nagyfokú bizonytalanság mellett megállapítható az is, hogy a kérdezettek jobban bíznak abban, hogy a tanszékük és a munkaerőpiac között jó a kapcsolat, mint abban, hogy a Kar és a munkaerőpiac között megfelelő kapcsolódás van.

3. táblázat: A Kar és a tanszék munkaerő-piaci kapcsolatai a válaszadók szerint

Kapcsolat	nagyon jó a kapcsolat	elég jó a kapcsolat	nem túl jó a kapcsolat	egyáltalán nem jó a kapcsolat	nem tudja
a Kar és a munkaerőpiac között	2,8%	18,8%	24,4%	6,8%	47,2%
a tanszék és a munkaerőpiac között	2,9%	26,4%	17,2%	9,8%	43,7%

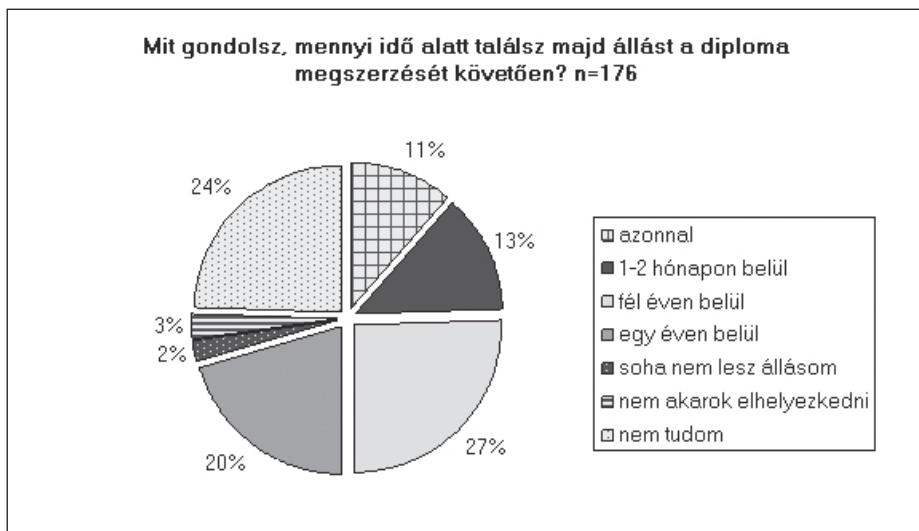
A kérdezettek kevesebb mint ötöde (17,6%) optimista a jövőbeni elhelyezkedését illetően, ők azok, akik úgy látják, hogy biztosan el tudnak majd helyezkedni végzettségükkel a szakmában (5. ábra). Mintegy felük (48,9%) gondolja úgy, hogy talán el tud majd helyezkedni abban a szakmában, amire az egyetem felkészíti. A hallgatók 6%-a nagyon pesszimista, szerintük nem valószínű, hogy bárhol el tudnak helyezkedni, illetve úgy érzik, kizárt, hogy munkát találjanak. 16% volt azok aránya, akik bíznak benne, vagy biztosak abban, hogy fognak állást találni, de nem a szakmájukban.

5. ábra: Elhelyezkedési esélyek

Abban a kérdésben, hogy mennyi időn belül találnak munkát a hallgatók, nagyon megoszlanak a vélemények (6. ábra). Negyedük (24,5%) úgy érzi, azonnal, vagy 1-2 hónapon belül sikerül elhelyezkedniük, további negyedük úgy gondolja, hogy fél éven belül találnak állást. Ötödük szerint egy éven belül fognak tudni belépni a munkaerőpiacra, és nagyon magas (24,4%) azok aránya, akiknek elképzelésük sem volt erről. Mindössze néhányan választották azt kérdésünkre, hogy soha nem lesz állásuk, vagy nem szeretnék elhelyezkedni.

6. ábra: Álláskeresés – állástalálás a diploma megszerzését követően

Azt is megkérdeztük a válaszadóktól, hogy véleményük szerint ki és milyen mértékben fog tudni segíteni nekik az álláskeresésben a diploma megszerzését követően (4. táblázat). A „valamennyit tud segíteni” és a „sokat tud segíteni” válaszok összevonását követően látható, hogy a hallgatók főként ismerőseik és barátaik segítségével bíznak. Legkevesbé, de meglepő módon ugyanannyira és magas arányban (60,1%) remélik azt a válaszadók, hogy szüleik és az egyetemi oktatók tudnak segíteni nekik az álláskeresésben.

4. táblázat: A hallgatók szerint ki, mennyit tud segíteni majd a diploma utáni álláskeresésben?

	semmit	valamennyit	sokat	nem tudja
Szülők	32,9%	36,4%	23,7%	6,9%
Más rokon	34,7%	37,6%	20,2%	7,5%
Barátok	16,2%	54,9%	19,7%	9,2%
Ismerősök	9,7%	60,0%	22,3%	8,0%
Egyetemi oktatók	24,9%	34,1%	26,0%	15,0%
Munkaközvetítő cég/hivatal	21,2%	38,8%	26,5%	13,5%

ÖSSZEGZÉS

Összességében megállapítható, hogy a megkérdezett bölcsészhallgatók a diploma megszerzését követő munkakereséssel, elhelyezkedéssel kapcsolatos várakozásait elsősorban a bizonytalanság jellemzi. Csak kevesen adtak optimista választ, közülük is sokan gondolták azt, hogy ha el is tudnak helyezkedni, akkor az hosszabb időt vesz igénybe, és nem feltétlenül a szakmájukban kapnak majd állást. Jól látszik az is, hogy ennek okát általánosságban a bölcsészek munkaerő-piaci keresettségében és a bölcsészpálya presztízisében látják, nem pedig a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának képzésében lévő hiányosságban, hiszen többségük ugyanolyannak, vagy magasabb értékűnek tartja az itt megszerzhető diplomát a többi képzőhelyen szerezhető oklevélhez képest.

IRODALOM

- Derényi András (2010): A felsőoktatás és a foglalkoztathatóság kapcsolatának értelmezései. *Educatio* 19 (3) 361-369.
- Fábrí István (2009): A hazai felsőoktatási jelentkezések fontosabb összefüggései. *Felsőoktatási Műhely Füzetek*, 9-28.
- Forgó Melinda – Brenner Koloman – Halmi Eszter – Nyerges Andrea (2009): Mit ér a bölcsészdiploma? Szerkesztett kerekasztal-beszélgetés munkaadókkal és munkaerő-közvetítőkkal. *Felsőoktatási Műhely Füzetek*, 87-100.
- Polónyi István (2010): Foglalkoztathatóság, túlképzés, bologna. Avagy baj-e. ha elemző közgazdász vezeti a hatos villamost? *Educatio* 19 (3) 384-401.
- Róbert Péter (2002): Átmenet az iskolából a munkaerőpiacra 1960 és 2000 között. *Társadalmi Riport*. Budapest: TÁRKI.
- Varga Júlia (2010): Mennyit ér a diploma a kétezres években Magyarországon? *Educatio* 19 (3) 370-383.